

ПРОБЛЕМИ БАТЬКІВ ТА ДІТЕЙ У ПОЕЗІЇ Р. ХЕЙДЕНА (НА МАТЕРІАЛІ «THOSE WINTER SUNDAYS»)

Лисий В. В., студент групи ФПБ-1-16-4.0д, IV курс, спеціальність 035 «Філологія».

Науковий керівник: А.В. Гайдаш, доцент кафедри германської філології, кандидат філологічних наук.

Стаття присвячена дослідженню поезії Роберта Хейдена в контексті тематики, мотивів та моделей світоспоглядання у художньому спадку афро-американського автора. У вірші «Those Winter Sundays» акцентовано міжпоколіннєве непорозуміння, проблеми батьків і дітей та їхні наслідки. Проаналізовано індивідуальну метафорику, етноконцепти та стилістичні прийоми обраної поезії.

Ключові слова: Роберт Хейден; міжпоколіннєве непорозуміння; афро-американська поезія; етноконцепт; універсалізм.

Актуальність та доцільність дослідження. Роберт Хейден (1913-1980) – видатний, але невідомий українській спільноті американський поет. На початку ХХІ ст. у літературознавстві США розпочалося активне вивчення поетичної спадщини афро-американця Р. Хейдена, твори якого незаслужено залишалися у тіні інших знаменитих поетів та вважалися «недостатньо чорними», тобто такими, що не надто радикально висвітлюють досвід рабства й ущемлення прав етнічної меншини країни. За життя поета, який наголошував на репрезентаціях універсального досвіду в поезії, його тексти виключали з традицій Руху Чорного Мистецтва (Black Arts Movement), оскільки діячі Руху закликали до того, щоб присвятити мистецтво виключно проблемам афро-американської громади і обмежуватися тільки ними, ігноруючи так звані «універсальні» питання. У своїх поезіях Р. Хейден замислюється над проблемами батьків і дітей, які завжди супроводжували людство в усі історичні періоди.

Метою роботи є продемонструвати особливості «розриву поколінь» у поезії Р. Хейдена «Those Winter Sundays» та проаналізувати наявність загальнолюдських та афро-американських характеристик у цьому знаковому творі. **Меті** підпорядковуються наступні **завдання**: 1) визначити роль поезії Р. Хейдена в літературі США ХХ ст.; 2) стисло представити основні теми і мотиви творчості Р. Хейдена; 3) проаналізувати хрестоматійну поезію автора «Those Winter Sundays»; 4) вичленити у вірші етноконцепти та універсальні риси, дотичні до міжпоколінневих викликів.

Аналіз останніх публікацій. Серед найбільш значущих у зазначеній тематиці можна назвати роботи Н. Воробей, П. Вільямс, Л.Голдстайна, Р. Крісмана, К. Бака, Д. Сміта, Х. Мюллен, С. Єнсера.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дерек Сміт розглядає творчість Роберта Хейдена в контексті історії афро-американської поезії та культури від Гарлемського ренесансу до епохи хіп-хопу і доводить, що Хейден зараз є канонічною фігурою в американській літературі ХХ століття [4]. Більше того, дослідник переконаний, що хейденівський вплив із його поетичною чутливістю присутній у творчості таких видатних афро-американських поетів сучасності, як Р. Голуб, Ю. Команьяка, Н. Третевей, Е. Олександр, Н. Фінні, Т. Хейс тощо [4, с. 41].

Поезія стала тією цариною для Хейдена, в якій він зумів досягти правдоподібності життя («Those Winter Sundays», «The Whipping») та водночас виявити у цій правдоподібності щось, що виходить за межі реальності («O, Daedalus, Fly Away Home»). Відтак, його твори набувають духовності, стають своєрідними молитвами. Крім того, Хейден відтворював у своїх текстах легенди про великих афро-американських героїв, зокрема у творах «Frederick Douglass» та «El-Hajj Malik El-Shabazz» (Малкольм Ікс). Африканська спадщина, рабство та історія Громадянської війни є змістом віршів Хейдена, які демонструють досвід афро-американського минулого. Найбільш його антологізовані вірші з чорної історії – «Runagate Runagate» та «Middle Passage».

К. Бак доводить, що хейденівська поезія набуває лікарських, терапевтичних рис, після прочитання його відчуваєш катарсис [1]. Це робить творчість Р. Хейдена взірцем трансрасової поезії у США.

Найвідоміша поезія Р.Хейдена «Those Winter Sundays» (переклад – *Ті Зимові Неділі*) є досить прямим та доступним віршем. Мова у ньому проста і чиста, метафори запозичені з повсякденного життя та його метрика не представляє особливої складності. Термін метрика являє собою розгляд будови віршового рядка. Римування як такого немає, що є ознакою верлібру – неримованого викладу думок у вірші. Також сюди можна додати нерівномірну акцентацію, перепліт ямбічних і хореїчних рядків. Форма поезії тісно пов'язана зі змістом, що надає їй особливої сили.

На перший погляд, цікавим видається той факт, що вірш виконано у чотирнадцяти рядках. Поезії такого обсягу прийнято називати сонетами, але твір Хейдена, за відсутності притаманних сонетам катренів і терцетів, відрізняється майже ідентичною будовою у всіх трьох строфах: п'яти, чотирьох і п'яти рядків відповідно. Проте між рядками вірша ми можемо відстежити ідеї, схожі на ті, що ми можемо бачити у сонетах. У перших п'яти рядках спостерігаємо дії батька, у наступних семи – відповідь сина і у заключних двох постає болюче питання – з чим оповідачеві, вже дорослому, залишається зіткнутись. Отже, якщо не форма, то сама суть сонета була передана у «Those Winter Sundays».

Ще більш цікавим спостереженням у творчості Хейдена є метафорична мова вірша, що була предметом досліджень таких вчених-поетів, як Роберт Крісман та Лоренс Гольдштейн [2]. Настільки глибокі образи дуже рідко можна зустріти у таких коротких творах: зокрема, *and put his clothes on in the blueblack cold* (переклад – вдягався в напівморозі холоднім) та *I'd wake and hear the cold splintering, breaking* (переклад: Я прокидався – холод вже зникав) [3]. Вираз «blueblack cold» (холодний напівмороз) у другому рядку пробуджує в уяві образ льоду, який зникав, никнув у наступній строфі. Холод зображується дуже яскраво у такому об'ємному образі.

Іншим прикладом слугує художній вислів *then with cracked hands that ached from labor* [3]. Образ «змучених, покручених від праці рук» (букв. переклад) натякає нам на те, що батько «чорнороб». Його руки, на додаток, покручені домашньою важкою роботою, що ускладнює його фізичний стан і можливість заробляти кошти тепер і взимку. В оригіналі спостерігаємо алітерацію звука «к», що створює какофонічний ефект, а у сприйнятті читача – дискомфорт. Натомість асонанс та внутрішня рима пом'якшують ситуацію.

В останній строфі *What did I know, what did I know / of love's austere and lonely offices?* [3] (переклад – О, що ж я знав? Мабуть не знав нічого / Про аскетизм й обов'язок любові) присутній образ «офісів» (букв. переклад), наповнений особливим змістом. Офіси створюють асоціацію щоденної монотонної праці, яка потребує певної самопожертви. Тут ми можемо чітко провести паралель з жертвовною любов'ю до своєї сім'ї. Автор, щодо офісів, вживає вираз «austere and lonely», що означає працю (тобто, любов) самотню, односторонню і безкорисну. Будучи активним послідовником бахаїстичного релігійного напрямку, ми вважаємо, що Роберт Хейден вкладав у ці рядки прихований релігійний зміст.

Домінування часу вербалізує текстове поле віршу та підсилює енергетику образу дому в недільний зимовий ранок. Відбувається переплетення часів: зрілий ліричний герой переносить на себе дитячий/підлітковий досвід. Хейден розгортає драму міжпоколінневого непорозуміння між батьком, сповненим терплячості й мудрості життєвого досвіду, та сином, юним і нетерплячим. І якщо у перших двох строфах ліричний суб'єкт видається стороннім спостерігачем, то остання строфа докорінно змінює це враження через потужне навантаження любові батька / сина. Відтак фінал формує додатковий ліричний мікросюжет, в якому архетип батька постає втіленням афро-американського етноконцепту суму, терпіння і самовідданості.

Дія поезії візуалізована простором – дім, кімната, камін – який у спогадах постає поетизованим, попри те, він представлений звичайними реаліями, актуальними для кожної людини. Створений Хейденом простір є

універсальним. Важко здогадатися, що дія відбувається в оселі афро-американської родини, якщо ми не знаємо автора. Саме тому Д. Сміт називає хейденівську поезію «аполонічною», тобто об'єктивною, достовірною, пропорційною, довершеною [4]. Водночас Хейден створює образ «blueblack cold» (поетичний неологізм), що збагачує колористику простору. Наративізація, присутня у двох з половиною строфах віршу, є елементом афро-американської джазової поезії, а повторення запитання (What did I know, what did I know) є маркером блюзу.

Висновки та перспективи подальших наукових досліджень. Поезія Роберта Хейдена містить аспекти афро-американського досвіду, хоча сам поет чинив опір спробам класифікувати свою творчість у расовій формі. Релігійна терпимість та авторитет улюблених письменників (К. Каллена та В.-Г. Одена) сформували в особі Хейдена не просто афро-американського поета, а чергу перш за все американського митця, чия поезія є позачасовим та позапросторовим феноменом у красному письменстві ХХ ст.

Основними характеристиками поезії «Those Winter Sundays» вважаємо переплетення минулого і теперішнього, використання наративізації, дві перспективи (дистанція між ліричним суб'єктом і оповідачем), тональності суму, терпіння і самовідданості. Ці характеристики становлять як універсальний, «аполонічний» модус письма поета, так і джазово-блюзовий сегмент, притаманний афро-американській поезії з її виразним соціальним змістом. Також залучення концепту дому актуалізує уявлення про притулок і самотність у поетичній формі. Написаний у формі верлібру, «Those Winter Sundays» наповнений такими стилістичними прийомами, як повторення, енжамбеман, ізосинтаксизм, алітерація та контраст. Р. Хейден акцентує увагу читача не на організації форми вірша, а на смислового та емоційного змісті. Вільна форма віршування (верлібр) є способом вираження внутрішнього світу як вільного потоку думок. Автор чітко сформував позицію, що його думкам і емоціям потрібна саме така форма викладу – сконденсована й водночас

відкрита, яка дає читачеві імпульс до співтворчості. Ідеєю твору постає заклик шанувати своїх батьків змалку, хоча справжнє розуміння їхньої самопожертви приходить лише у зрілому віці.

Перспективними є подальші дослідження поезій Р. Хейдена, у тому числі у контексті міжгенераційних викликів (зокрема, вірш «The Whipping»), адже філософія толерантності видатного поета в умовах глобалізації всесвітньої спільноти сприяє формуванню моделі солідарності між поколіннями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Buck C. «Hayden, Robert» The Oxford Encyclopedia of American Literature. Jay Parini. Oxford University Press 2004. Oxford Reference Online.
2. Goldstein L., Chrisman R. Robert Hayden: Essays on the Poetry. Ann Arbor, the University of Michigan Press. 2001. 340 p.
3. Hayden R. Selected Poems by Robert Hayden, N.Y. October House, 1966.
4. Smith D. Robert Hayden in Verse: New Histories of African American Poetry and the Black Arts Era. Ann Arbor: The University of Michigan, 2018.

The article is devoted to the study of Robert Hayden's poetry in the context of the topics, motives and models in the works of this African-American poet. "Those Winter Sundays" tackles intergenerational gap, the problems of parents and children, and their consequences. Individual metaphors, ethnoconcepts and stylistic devices in "Those Winter Sundays" are analyzed.

Key words: *Robert Hayden; intergenerational conflict; African-American poetry; ethnoconcept; universalism.*